

**РЕФОРМА СИСТЕМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕЧНОСТІ
ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ
(БАЛКАНСЬКІ КРАЇНИ)**

професор Гордана Рістіч

**Белградський університет,
Медичний факультет, Інститут гігієни**

Балканські країни

- Словенія – в ЄС із 2004 року
- Болгарія – в ЄС із 2007 року
- Румунія – в ЄС із 2007 року
- Хорватія та Македонія – кандидати у члени ЄС
- Сербія, Чорногорія, Боснія та Герцеговина й Албанія – Угоди про стабілізацію та співробітництво з ЄС

Колишня Югославія - до реформи

- **Закони та нормативи 1970-1980 років**

Недостатні можливості міністерств, лабораторій,

Немає обміну інформацією між державними органами,

Стандарти Codex Alimentarius – “власність” Федеральної служби стандартизації,

Нові патогенні форми не виявляються, оцінка ризику не здійснюється, наукова база для регулювання відсутня, перелік добавок не відповідає Codex Alimentarius.

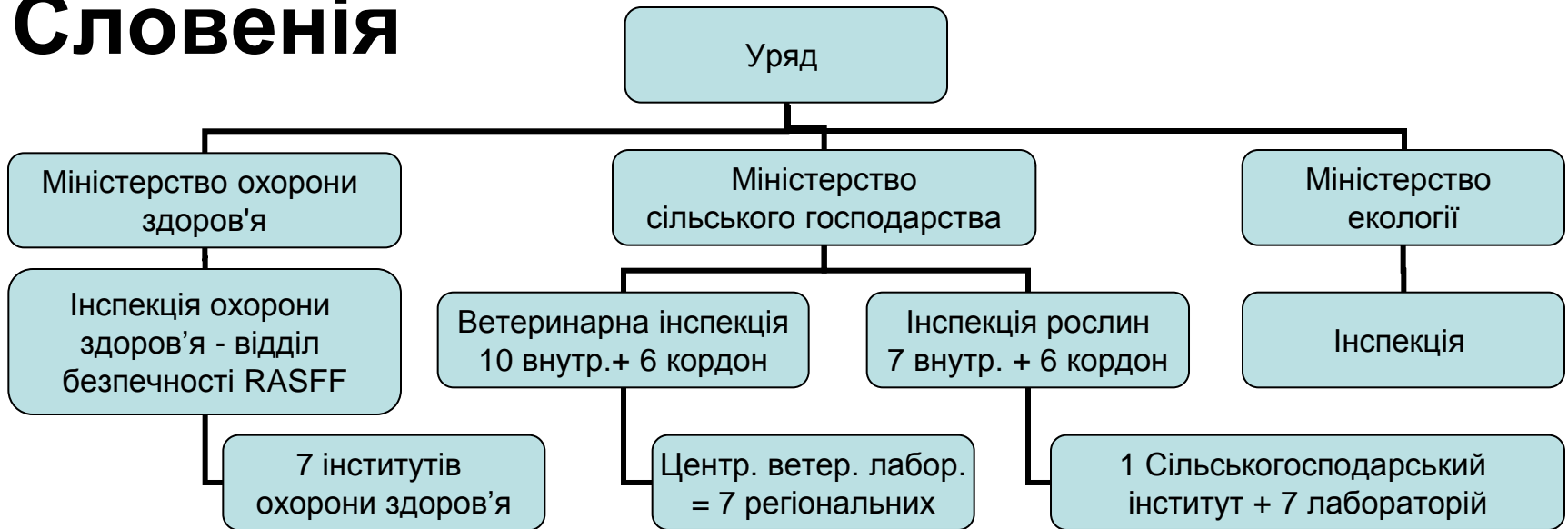
- **Доповнені численними нормативами та документами, що не визнавалися у світі**
- **Торгівля харчовими продуктами – переважно з республіками Югославії**
- **Головний зовнішній партнер – ЄС**
- **30% торгівлі – інші Балканські країни, Росія, Україна, Білорусія тощо**

Торговельні бар'єри, тестування імпортованої продукції, затримки на митниці, видатки, заборони

Система контролю безпеки харчових продуктів у колишній Югославії, 1989 рік

Словенія

1990-1998 рр. – перегляд нормативних актів колишньої Югославії, розбудова потенціалу інспекцій та лабораторій

1998 рр. – Угода з ЄС про співробітництво та стабілізацію, з вимогою

- створити систему ветеринарної та фітосанітарної інспекції на майбутніх кордонах ЄС,
- продовжити впровадження системи контролю якості,
- завершити ідентифікацію тварин,
- продовжити узгодження стандартів щодо здоров'я тварин та утилізації відходів тварин,
- модернізація підприємств з переробки молока та м'яса, програми контролю залишків та зоонозів.

2004 р. – повна гармонізація законодавства із законодавством ЄС, визначення нових сфер відповідальності.

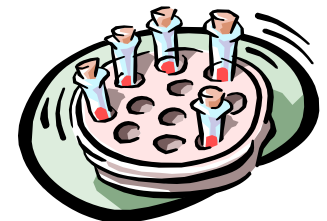
Словенія – довгий шлях попереду

- 3 2005 р. - 25 інспекцій Управління харчових продуктів та ветеринарії та 2 загальні оглядові місії
- Трирічний план контролю на 2007-2009 рр. відповідно до ЕС 882/2004, перший звіт у липні 2008 р.
- До 2008 р.: завершення ідентифікації тварин, забезпечення можливості відстежувати ситуацію у ветеринарній галузі.
- **2009 р.:**
 - Триватиме навчання інспекторів та оцінка результатів
 - Розроблені контрольні переліки запитань (чек-листи) для підприємств із забою птиці
 - *Забезпечення якості проведення інспекцій: ISO 9001 МОН навчання ветеринарних інспекторів з питань внутрішнього аудиту.*
- **Позитивний приклад координації роботи між установами: міжвідомчі робочі групи**
 - щодо використання пестицидів
 - щодо підготовки багаторічного плану для Європейської комісії
 - міжміністерський форум для контролю за проведенням інспекцій
 - щомісячні координаційні зустрічі у регіональних представництвах - керівники регіональних інспекцій МОЗ та ветеринарних інспекцій.
 - **проведення перевірок на основі ризиків:**
 - **плани перевірок (від 2 до 12 на рік, залежно від оцінки ризиків)**
 - **розроблено контрольні переліки для використання під час перевірок та на виробництв**

Сербія – 9 років змін

- **ПОЧАТОК:** регулювання добавок з 2000 року
- **Кошти ЄС:** 2000-2004 рр. – Проект реформи лабораторій, що закінчився оцінкою всієї системи безпеки харчових продуктів
- Обладнання, спеціалізація, розбудова спроможності та акредитація 34 лабораторій – Міністерство охорони здоров'я та Міністерство сільського господарства
- Спеціалізовані лабораторії (молоко, м'ясо, здоров'я рослин, насіння)
- Акредитовані приватні лабораторії, лабораторії на переробних підприємствах
- **Подальші проекти:**
- Розробка основних законів (безпечність харчових продуктів, ветеринарія, фітосанітарія, про рослини, ГМО), понад 60 підзаконних актів
- Розбудова потенціалу інспекцій, ідентифікація тварин,
- Реформа молочної галузі (законодавство, практика. тести), реформа земельного реєстру, реєстрація виробничих потужностей...
- **Участь в міжнародних форумах - Codex, IPPC, OIE**
- **2005-2009 рр.** Ідентифікація тварин загалом завершена

У 2009 р. має бути підписана угода із СОТ

Сербія – ініціатива виробників

- **Ініціатива приватного сектору:**

- HACCP, ISO 9001, ISO 22000, GAP, BRC, екологічне господарювання – навчання, впровадження та сертифікація

- **Підтримана урядом:**

- Закон про ветеринарну медицину та проект закону про безпечність харчових продуктів передбачають модель на основі HACCP
- Державні субсидії HACCP з 2006 р. – понад 2000 підприємств
- Белград, 2009 р. – 100 субсидій на HACCP
- Провінція Войводіна, 2007, 2008, 2009 рр. – щороку 100 субсидій на HACCP.

- **Міжнародні донори:**

- IFC - 2006-2008 рр.: навчання з HACCP для 180 компаній; 25 попередніх оцінок, 5 ініціатив упроваджено
- USAID – навчання з HACCP та впровадження на 100 підприємствах
- 2009 р. USAID з Міністерством сільського господарства - субсидії до 5000 євро на системи управління якістю

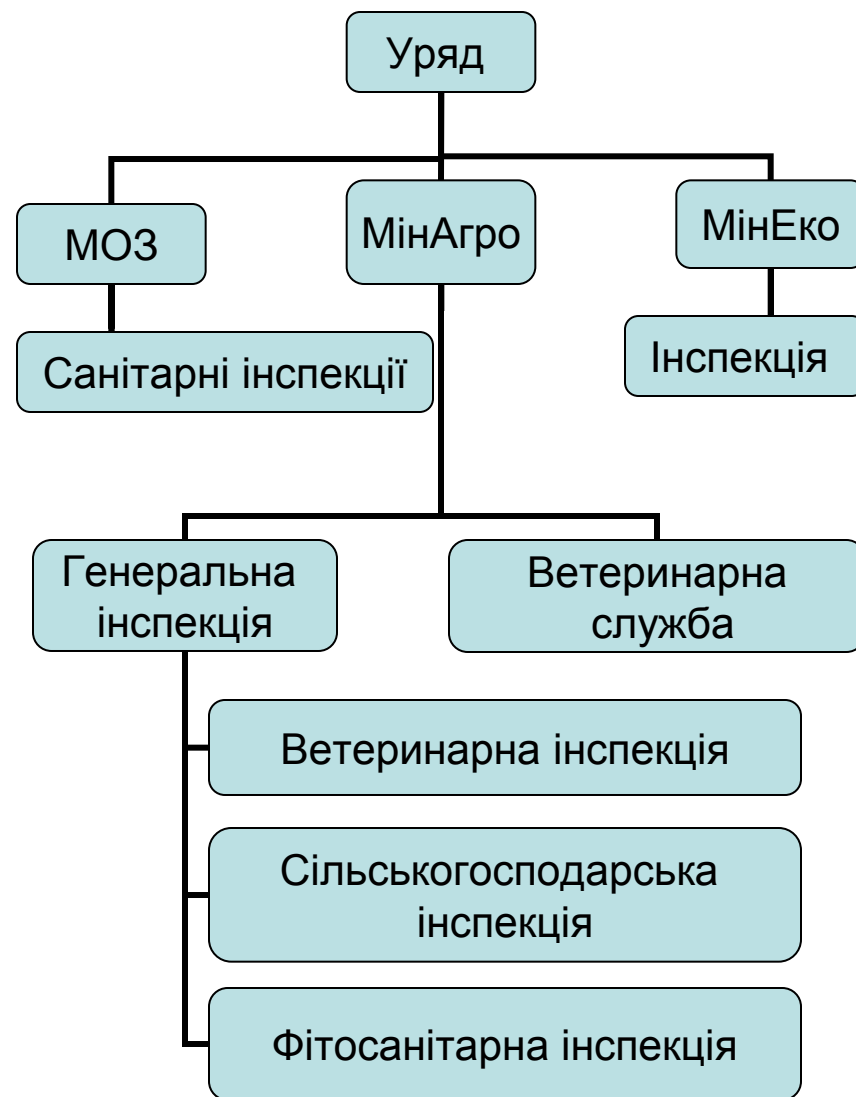
Непрямі результати діяльності IFC:

2008 р.: навчання всіх інспекторів принципам HACCP

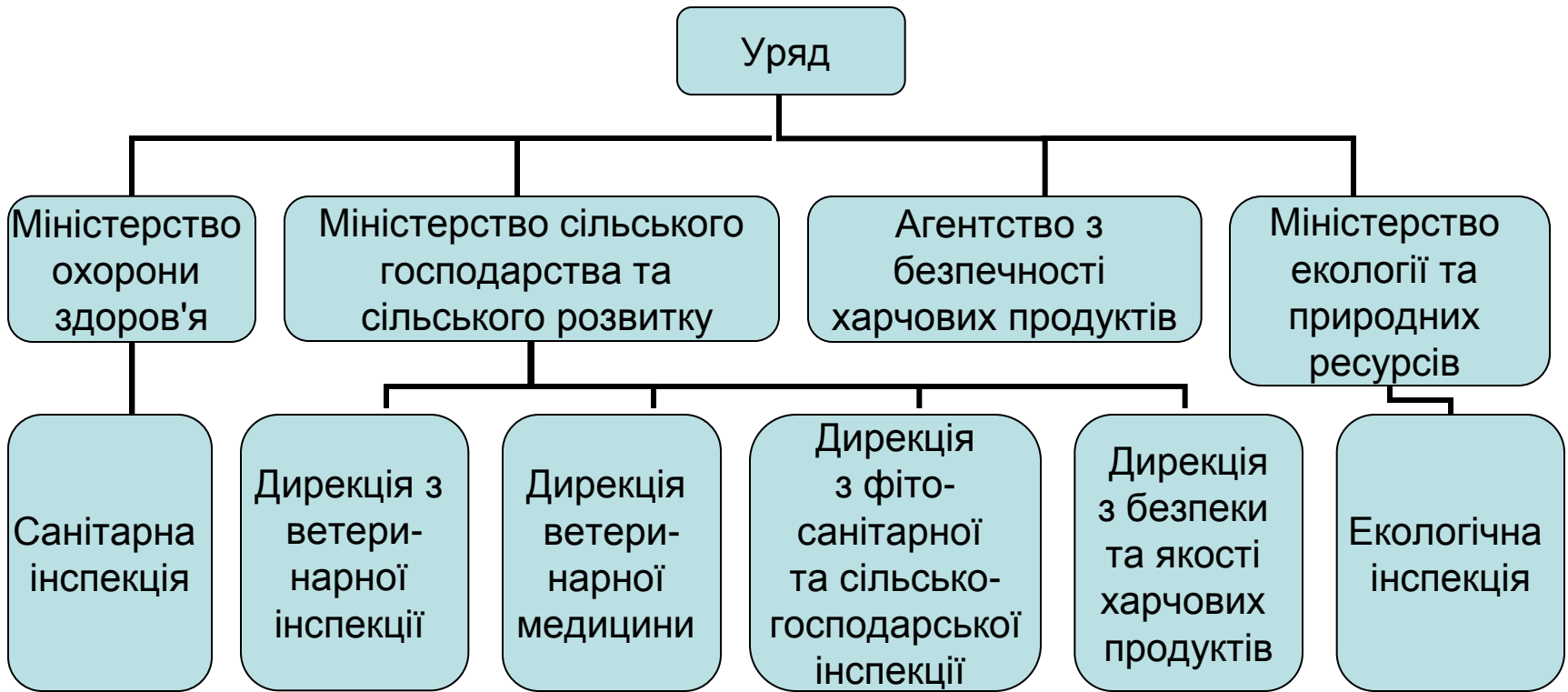
Сербія – залишилось ще багато роботи

Розподіл відповідальності:

- **Міністерство сільського господарства:** **Ветеринарна служба – законодавство та зовнішня торгівля**
Генеральна інспекція
Управління харчових продуктів та ветеринарії, 2008 р: навчання з відстеження сировини, Центральна база виробників (приватні особи та підприємства), реєстрація тварин, нові сертифікати здоров'я тварин зміни в гігієні, НАССР на підприємствах, краща взаємодія між державними органами
- **Міністерство охорони здоров'я:** закон про безпечність харчових продуктів, новітні та дієтичні харчові продукти, ГМО
Санітарна інспекція: харчові продукти нетваринного походження, роздріб, громадське харчування
- **Міністерство екології:** відходи

Хорватія – істотні вдосконалення

**Агентство з безпеки харчових продуктів – захист прав споживачів;
Оцінка ризиків – координація та обмін даними між міністерствами;
Інститути та лабораторії охорони здоров'я, ветеринарії, сільського господарства, 8 наукових комітетів – допомога в підготовці законодавства, посібників із перевірок, Міністерство сільського господарства контакує з Європейським агентством з безпеки харчових продуктів та RASFF.**

Хорватія – 15 років роботи

- 1994 р. – Закон про захист рослин
- 1997 р. - Положення про ідентифікацію тварин
- 1998 р. – підписана Міжнародна конвенція із захисту рослин
- 1998 р. – Закон про медикаменти у ветеринарній медицині
- 2000-2003 рр. – розподіл обов'язків та співробітництво між інспекціями

- 2003 р. – Закон про ветеринарну медицину, положення про ветеринарно-санітарні умови в приміщеннях
- 2006 р. – положення про захист тварин

- 2004 р. – агентство з безпечності харчових продуктів

- 2007 р. – Закон про харчові продукти, обов'язковість НАССР

- 2008 р. – Закон про насіння та посівні матеріали, положення про мікробіологію, пестициди, добавки, реєстрацію виробництв харчових продуктів, корми для тварин тощо

- **Усі законодавчі акти, прийняті після 2000 року, гармонізовані з ЄС.**

Хорватія – підготовка до вступу до ЄС

- **2004-2008 рр. – міжнародні донори: навчання інспекторів з питань НАССР**
- **До 1 січня 2009 року обов'язковість НАССР для всіх виробництв**

2005-2007 рр.: 4 інспекції Управління харчових продуктів та ветеринарії

- **Нові положення відповідно до “Гігієнічного пакету ЄС”: наразі працюють 164 державних ветеринарних інспектори.**
- **Заплановано збільшити їхню кількість до 276, з яких 96 - залишаться державними інспекторами, а 180 ветеринарів, офіційно визнаних ветеринарною інспекцією, пройдуть навчання та проводитимуть перевірки.**
- **Класифікація виробничих приміщень за 4 категоріями. Експорт до ЄС – лише перша категорія.**
- **Подальше переобладнання лабораторій. Письмові результати досліджень поширюватимуться серед усіх зацікавлених сторін**

Болгарія після вступу до ЄС: проблеми для вирішення

Проблеми із запровадженням SPS:

Дотримання чинного законодавства

Недостатня координація діяльності між державними органами

Не повністю гармонізоване законодавство

DG Sanco 2008 – ISO 17025 – на початковому етапі,
НАССР- має посилити внутрішній контроль на виробництві
План “Трихінела” повинен бути виконаний до 1 травня 2008
року ендемічна катаральна лихоманка

Проведено аналіз галузевих бар'єрів у торгівлі - *FAO:2008*

- Керівники підприємств скаржаться, що 20% робочого часу втрачається на пошук шляхів для запровадження вимог
- Кожне харчове підприємство перевіряють 19 разів на рік
- 14 днів на ветеринарну перевірку – виробники харчових продуктів тваринного походження
- Імпорт - 8 днів на отримання сертифікату (для харчових продуктів із країн, що не входять до ЄС).

Румунія після вступу до ЄС – досі є проблеми

- У 2005 році менше 50% сирого молока, що постачалося для переробки на підприємства Румунії, відповідало вимогам ЄС
- Із січня 2007 р. до січня 2010 р. - 387 румунських підприємств з переробки м'яса, птиці, риби та молока повинні відповідати стандартам ЄС - **маркування - Не для продажу на ринках ЄС**
- У 2008 р. – ті, що працюють лише на внутрішній ринок, залишилися без сировини або зникли до кінця 2008 р. Те саме стосується сперми, яйцеклітин та ембріонів.

Румунія – єдине агентство з контролю

- **Національне агентство з питань санітарії, ветеринарії та безпечності харчових продуктів** – на центральному рівні та в 42 провінціях
- Охоплює увесь ланцюжок виробництва харчових продуктів
- Фахівці – ветеринари, медики, харчові технологи, хіміки, мікробіологи та біотехнологи
- Ветеринари контролюють харчові продукти тваринного походження та корми
- **DG Sanco 2008: навчання інспекторів – теорія та практика, процедури відбору та тестування, лише лабораторії з акредитованими методами офіційного контролю, національний орган акредитації – повний член ILAC.**

Співробітництво в СЕФТА

- Торговельні угоди (Сербія, Чорногорія, Боснія та Герцеговина, Хорватія, Македонія, Косово, Молдова)
- Митниця 1%
- Двостороннє та багатостороннє співробітництво
- Обмін документами (колишня Югославія)
- Обмін викладачами
- Спільні програми навчання - 2008 р. “Здоров’я тварин” OIE- SANCO з питань здоров’я тварин для Сербії та Чорногорії
- Наукове співробітництво – проекти ЄС, НАТО за мир тощо
- Участь у зустрічах з асоціаціями виробників
- Ярмарки (Бєлград, Новий Сад, Загреб)
- Міжнародні форуми – спільна позиція
- **RCC** - СЕФТА + Албанія, Болгарія, Греція, Угорщина, Румунія, Словенія, Туреччина – обмін досвідом.

Позитивні приклади Балканських країн

- Рішення пристосувати систему безпечності харчових продуктів до вимог та моделей ЄС
- Розподіл повноважень
- Впровадження НАССР як моделі системи безпечності у виробництві харчових продуктів та громадського харчування і GAP у виробництві сировини
- Безпечність та якість харчових продуктів підвищилися й продовжують підвищуватися

Позитивні приклади Балканських країн – частина друга

- Запровадження міжнародних наукових знань та досвіду**
- Удосконалення знань та навичок на місцевому рівні**
- Зміцнення інституцій, пов'язаних із безпечністю харчових продуктів**
- Підвищення довіри споживачів**
- Стабільний поступ у Словенії та Хорватії**
- У Сербії Міністерство сільського господарства від початку підтримувало реформи**
- Зріс експорт харчових продуктів, як у регіон СЕФТА, так і в ЄС.**

Засвоєні уроки

- **Безпечність харчових продуктів повинна бути державним пріоритетом**
- **Потрібна розбудова потенціалу усіх структур системи безпечності харчових продуктів**
- **Створення єдиного контролюючого агентства – найефективніше рішення. В іншому разі необхідна добра міжгалузева співпраця**
- **Цінними є міжнародні знання та підтримка, а також досвід країн, що пройшли подібний шлях**
- **Перевірки відповідних органів ЄС дають важливі підказки**
- **Вступ до ЄС – це лише один крок, причому не останній**

Засвоєні уроки – частина друга

- Реформування законодавства повинно супроводжуватися реформою системи перевірок та тестування; також, за підтримки виробників харчових продуктів на всіх рівнях, потрібно виконати всі вимоги до сучасної та функціональної системи забезпечення безпеки харчових продуктів**
- Харчова галузь зацікавлена в експорті, і її підприємства мають бути активними учасниками реформування системи безпеки харчових продуктів, щоб започаткувати зміни в цій системі та повною мірою використати позитивний досвід.**